

Дарієнко Д. П.

<https://orcid.org/0000-0002-8933-778X>

ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ МЕТОД І ФІЛОСОФІЯ ПСИХІАТРІЇ: ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ

Статтю присвячено встановленню значення феноменологічного методу для філософії психіатрії. З цією метою здійснено короткий аналіз основних етапів у розвитку взаємодії філософії та психіатрії у новітні часи (XX–XXI ст.): початкового, синкретичного, практичного, а також етапу, пов'язаного з формуванням упродовж останніх років міждисциплінарного проєкту, що його презентують як філософію психіатрії. Також здійснено спробу визначити, що саме треба розуміти під «феноменологічним методом», коли йдеться про застосування останнього для дослідження психічних станів у психіатрії та споріднених із нею дисциплінах (психології та психотерапії). Показано, що феноменологічний метод полягає в прагненні описати переживання людини за допомогою більш тонкої та повної схеми категорій і понять, ніж це властиво біологічно-сцієнтичному розумінню психіатрії. Показано також, що цей метод орієнтований на людську екзистенцію і допомагає психіатру «вжитися» в структуру та способи буття-в-світі людини. Тому феноменологічний метод використовують у психології, психотерапії та психіатрії як різновид якісного дослідження, що є ознакою «гуманітаризації» науки про психічні патології. Поданий у статті історичний огляд демонструє, що феноменологічний метод мав у психології, психіатрії та психотерапії різні прояви (як загальнофілософський метод, як процедура опису дослідження в психології та як прийом у психотерапевтичній практиці). Зроблено висновок, що прояснення особливостей застосування феноменологічного методу передбачає детальний аналіз предметного поля того напрямку досліджень, де цей метод впроваджують. Хоча питання щодо доцільності застосування феноменології як дослідницької стратегії у філософії психіатрії наразі є дискусійним, авторка статті вважає, що феноменологічний метод у цьому сучасному напрямі дослідження можна й потрібно впроваджувати.

Ключові слова: філософія психіатрії, феноменологічний метод, феноменологічна психіатрія, екзистенціальний аналіз.

У сучасному світі спостерігається стійке зростання інтересу до філософії психіатрії. Свідченням цього може бути поява протягом останніх десятиліть спеціальних наукових спільнот, які займаються розвитком і впровадженням цього напрямку досліджень, зокрема Асоціації сприяння розвитку філософії та психіатрії¹ та Міжнародної мережі філософії та психіатрії². Відповідні розвідки спрямовані на з'ясування, як саме нове знання, що виникає у разі взаємодії філософії та психіатрії, може бути застосовано в рамках дослідження психічного життя людини і як це знання покращує уявлення як психіатрів, так і філософів про те, що означає бути людиною. Властива цьому напрямку міждисциплінарність також сприяє вдосконаленню методології психіатричної науки та знаходженню ефектив-

них інструментів для розуміння психічних станів (Fulford et al., 2003, p. 14).

Взаємодія філософії та психіатрії відбувається завдяки низці причин та передумов, які криються як у самій природі філософського та психіатричного знання, так і у специфіці історичного розвитку цих дисциплін, у динаміці розгортання їхньої проблематики (Власова, 2010а, с. 17–18). Ця взаємодія також має тривалу передісторію. Зацікавлення особливостями психічного життя було притаманне філософам ще з античних часів. Тому навіть після виокремлення психіатрії як спеціальної галузі медицини, що відбулося у XIX ст., її й надалі розглядають як подвійну або міждисциплінарну за природою, оскільки вона поєднує в собі «природничий» і «гуманітарний» підходи (Luhmann, 2000, p. 13; Gupta & Kay, 2002a, p. 94). Починаючи з кінця XIX ст. можна говорити про чотири основні етапи взаємодії філософії та психіатрії як само-

¹ Докладніше див.: <https://aapp.press.jhu.edu/>.

² Докладніше див.: <https://inpponline.com/impact-home/research/>.

стійних дисциплін у новітній історії (Власова, 2010а, с. 21–23): початковий (дослідження Зигмунда Фрейда, Ойгена Блейлера, Ганца Принцхорна та ін.), синкретичний (феноменологічна психіатрія – роботи Карла Ясперса, Ежена Мінковські, Ервіна Штрауса, Віктора Еміля фон Гебзаттеля, раннього Людвіга Бінсвангера, Яна Гендріка Ван Ден Берга та ін., та екзистенціальний аналіз – праці Людвіга Бінсвангера, написані після 1930 р., а також праці Мартіна Гайдеггера, Медарда Босса, Вольфганга Бланкенбурга та ін.), практичний етап або антипсихіатрія (праці Рональда Девіда Лейнга, Девіда Купера, Томаса Саса, Франко Базальї) та етап, пов'язаний із формуванням у 1990-х міждисциплінарного проєкту на межі філософії та психіатрії, який позиціонується її представниками як *філософія психіатрії* (Thornton, 2007, р. 1).

Перший із зазначених вище етапів взаємодії філософії та психіатрії (початковий) характеризувався зверненням останньої до гуманітарної проблематики. Важливими для становлення філософського погляду на психопатологічні явища (особливо на так зване безумство) були праці О. Блейлера, а поява феноменології стала поштовхом до розвитку тих клінічних досліджень, які постулювали необхідність звернення до безпосереднього досвіду людини з психічними проблемами. Та попри наявні теорії та ідеї, на цьому етапі ще не йшлося про формування цілісного напрямку на межі філософії та психіатрії (Власова, 2010а, с. 22). Згодом, на етапі філософсько-клінічного (або ж філософсько-психіатричного) синкретизму, сформулювались такі значущі для взаємодії філософії та психіатрії напрями, як феноменологічна психіатрія та екзистенціальний аналіз, представники яких дуже уважно ставились до феноменологічних розвідок. Феноменологічна психіатрія та екзистенціальний аналіз доволі тісно взаємодіяли, тому встановити межі між ними (наприклад, у пізніх роботах Л. Бінсвангера) є доволі проблематичною справою. З цієї причини серед дослідників є розбіжності у термінології та періодизації³. Наприклад, Герберт Шпільгельберг у праці «Феноменологія в психології та психіатрії» (Spiegelberg, 1972a) наголошує на існуванні єдиної екзистенційно-феноменологічної психіатрії. Іншої думки дотримується Анрі Елленбергер (Ellenberger, 1958): він пропонує використовувати поняття «психіатричної феноменології», наполягаючи на важливості її методологічних настанов як критеріїв для поділу всередині напрямів. Щось подіб-

не пропонує Ролло Мей (May, 1958), який звертає увагу на дві стадії (феноменологічну та екзистенційну) у розвитку запропонованого ним «екзистенційно-аналітичного» напрямку в психології та психіатрії.

Як ми бачимо, важливу роль у зазначених процесах відігравала феноменологія. Характерною особливістю останньої є феноменологічний метод. Він залишається однією з небагатьох точок, у яких знаходять порозуміння різні представники цього напрямку (Spiegelberg, 1972b, S. 655). Тому феноменологію слід розглядати як метод пізнання, а не систему поглядів (Merleau-Ponty, 1945, р. 188). Однак як саме феноменологічний метод постає в психіатрії? Щоб наблизитись до відповідей на ці запитання, необхідно дещо прояснити способи тлумачення та використання феноменологічного методу, які застосовували в психіатрії, а також у споріднених із нею психології та психотерапії під час дослідження психопатологічних станів, адже часто панівні тенденції в одній із цих дисциплін були поштовхом до значних зрушень у методології інших.

Засновник феноменології Едмунд Гуссерль вважав своє феноменологічне вчення універсальною методологією наукового пізнання. Феноменологічна психологія у його розумінні була «не лише специфічною наукою про психічне, в якій застосовується феноменологічна методологія, а також методологічним переходом від феноменології як трансцендентального філософського вчення про умови можливості досвіду до застосування розробленої на підставах цього вчення методології в гуманітарних та соціальних науках» (Кебуладзе, 2021, с. 5). Феноменологічну психологію часто розглядають як складову феноменологічно-екзистенційної психіатрії або гуманістичної психології (Улановский, 2007, с. 132). Водночас, феноменологічну психологію можна вважати самостійним напрямом дослідження, що почав розвиватись дещо пізніше – з початку 1970-х років (Улановский, 2007, с. 135). Її відомими представниками є Адріан ван Каам⁴ та Амедео Джорджи⁵. У феноменологічній психології особливий акцент роблять на детальному вивченні суб'єктивних переживань як на головному джерелі даних для дослідження, а у гештальтпсихології феноменологічний метод, поряд зі спостереженням та експериментом, є одним із ключових методів психологічного дослідження.

У психотерапії першими, хто сприяв переорієнтації феноменології з суто дослідницьких

³ Про проблеми періодизації та особливості термінології див.: (Власова, 2010а, с. 39–41).

⁴ Див. напр.: (Van Kaam, 1966).

⁵ Див. напр.: (Giorgi, 1975).

завдань на завдання психологічної практики, були німецький психіатр Фредерік Перлз⁶ і американський психолог Карл Роджерс⁷, які почали використовувати феноменологічні самоописи пацієнта як спосіб утримати необхідний емоційний контакт у процесі терапії. Та варто зазначити, що одним із перших філософів, що запропонували таку практику, був К. Ясперс, який розділяв об'єктивні й суб'єктивні симптоми у процесі дослідження психічної патології (Jaspers, 1990, S. 391). На думку К. Ясперса, пізнати суб'єктивні симптоми, на відміну від споглядальних об'єктивних, можна лише опосередковано, наприклад шляхом співпереживання, співчуття та розуміння, але в жодному випадку не мисленням (Jaspers, 1990, S. 390). Тож важливими є детальні описи пацієнтом своїх психічних переживань. Низка ідей і принципів феноменології також стали невід'ємною частиною екзистенційної психотерапії Ролло Мея, Джеймса Бюдженала та Ернеста Кіна, у якій інтегровано такі методичні принципи феноменології, як відкритість новому досвіду, інтенційність, потік та структура. Наприклад, у роботі Е. Кіна «Основи феноменологічної психології» (Keen, 1975) поняття переживання розглянуто у дусі ідеї Едмунда Гуссерля про те, що за кожним актуальним переживанням людини стоїть певний «горизонт», у рамках якого будь-яка подія віднаходить свій зміст. На думку українського дослідника (Буцикін, 2021, с. 151), феноменологічна психотерапія та психіатрія виникли як спроба розв'язання проблеми вираження відмінності між пояснювальною та описовою психологією, з одного боку, та проблеми відсутності феноменології патологічного досвіду, з іншого. Як спробу вирішити останнє питання можна розглядати ототожнення К. Ясперсом феноменології та дескриптивної психопатології у психіатрії (Буцикін, 2021, с. 151–152). Завдяки К. Ясперсу та його послідовникам феноменологічний метод спочатку розглядали як спосіб відбору, диференціації, опису та систематизації окремих феноменів, що переживаються (Jaspers, 1973, S. 23). Згодом феноменологія змістила погляд психіатрів з аналізу структур свідомості на аналіз різних способів буття людини у світі (в цьому плані передовсім необхідно згадати праці Л. Бінсвангера, Е. Мінковскі, Р.-Д. Лейнга, Я.-Г. Ван ден Берга, А. Елленбергера).

Загалом можемо говорити про те, що феноменологічний метод полягає в прагненні описати переживання людини за допомогою більш тон-

кої та повної схеми категорій і понять. Тож у більшості випадків можна трактувати застосування феноменологічного методу в психіатрії та споріднених із нею дисциплінах (психології та психотерапії) як різновид *якісного* дослідження (Улановский, 2007, с. 141), як певну стратегію пізнання, що ґрунтується на принципах феноменології та узгоджується зі стандартами дослідження психічних феноменів. Цей метод орієнтований на людську екзистенцію, а феноменологія при цьому постає не просто «описовою психологією», що прагне до розмежування феноменів за видами та родами, а також має допомагати психіатрові «вжитися» в структуру та способи буття-в-світі людини, які відображає її світогляд. Представники екзистенційного аналізу відмовлялись досліджувати патологічні прояви з погляду їхньої абсурдності або нелогічності, адже вважали своєю метою наблизитись до того психопатологічного світу, на який вказують переживання, а також зрозуміти, як він формується та в який спосіб розпадається. З цієї ж причини феноменологічний метод посів важливе місце у клієнт-центрованій психотерапії, адже докладний опис своїх відчуттів, як вважають гештальт-терапевти, має терапевтичний ефект: психотерапевт має залишатися на дескриптивному рівні та утримуватися від інтерпретативних коментарів, допомагаючи пацієнту самому прояснити власні переживання (Rogers, 1951; Spinelli, 1995).

Останні два етапи взаємодії філософії та психіатрії – антипсихіатрія та сучасний міждисциплінарний проєкт під назвою «філософія психіатрії» – мають доволі багато спільного. Насамперед ідеться про основні питання, які є значущими для представників цих двох етапів, а саме – питання про екзистенційні підстави психічного захворювання та взаємодію людини з психічними особливостями й суспільства. Водночас філософія психіатрії, як новий етап у розвитку взаємодії філософії та психіатрії, охоплює низку інших питань, які виникають унаслідок рефлексій щодо нових здобутків у дослідженні психопатологічних феноменів.

Дослідники, яких можна вважати представниками цієї новітньої філософії психіатрії, здебільшого тяжіють до англо-саксонської аналітичної традиції (Banner & Thornton, 2007, р. 9; Thornton, 2007, р. 1). Однак, досліджуючи психопатологічні феномени й аналізуючи методологію сучасної психіатрії, вони так чи так використовують також і напрацювання попередників, зокрема феноменологічні підходи, що їх вважали стрижневими у філософсько-психіатричній

⁶ Див. напр.: (Perls, 1974).

⁷ Див. напр.: (Rogers, 1951).

думці початку ХХ століття, тобто у феноменологічній психіатрії та екзистенціальному аналізі. Оскільки сучасна філософія психіатрії – це дисципліна, яка перебуває у процесі становлення, про єдиний погляд її представників на доцільність застосування феноменології у психіатрії та ступінь її важливості наразі не йдеться.

Для кращого розуміння поточного стану справ важливо згадати видану у 2007 р. працю Тіма Торнтона «Суть філософії психіатрії» (Thornton, 2007). Структура роботи відображає три центральні проблеми сучасної філософії психіатрії, а саме: питання про цінності (values) при діагностуванні та лікуванні психічних захворювань, питання про природу й межі розуміння (meanings) і питання про наукові та фактичні основи психіатрії (facts). Характеризуючи філософію психіатрії як переважно аналітичну (broadly analytic) дисципліну, Т. Торнтон наголошує на тому, що у континентальній філософії зв'язок психіатрії та філософії завжди був дуже міцним, проте сучасна йому дисципліна сформувалась унаслідок переосмислення представниками антипсихіатрії самого поняття «психічне захворювання» й завдяки перегляду етичних питань, пов'язаних із ментальним здоров'ям людини (Thornton, 2007, р. 2). І хоча цей дослідник не приділяє значної уваги дискусіям стосовно звернення сучасної філософії психіатрії до більш ранніх форм взаємодії філософського та психіатричного знання, зокрема – до феноменологічної психіатрії, все ж таки він наголошує на важливості звернення до Ясперсового погляду на статичне й генетичне розуміння у процесі вирішення питання про межі розуміння в рамках психіатрії (Thornton, 2007, р. 3), припускаючи можливість подальшого вдосконалення такого підходу. Отже, напрацювання феноменологічної філософії Т. Торнтон визнає значущими для вирішення принаймні одного з трьох основних питань сучасної філософії психіатрії, а саме – питання про природу та межі розуміння.

На окрему увагу заслуговує також збірник наукових праць сучасних філософів психіатрії «Природа та наратив: Вступ до нової філософії психіатрії» під редакцією Білла Фулфорда, Кетрін Морріс, Джона Садлера та Джованні Стангелліні (Fulford et al., 2003). Співавтори вміщеної у цьому збірнику статті «Минуле нездійсненне, майбутнє можливе: ренесанс у філософії та психіатрії» як загальну настанову проводять умовну демаркацію між філософською складовою, яка була властива філософсько-психіатричній думці минулого, та філософією, як її розуміють у сучасній філософії психіатрії (Fulford et

al., 2003, р. 5). Вони віддають перевагу стрімким змінам у науці й медицині, зауважуючи, що, попри «популярність» феноменологічної традиції, зрештою у психіатрії та медицині загалом «переміг» біологічний підхід, який вважають більш прогресивним (Fulford et al., 2003, р. 6). Наголошуючи на відмінності між епохою К. Ясперса та сьогоднішнім, ці дослідники переконані, що сучасна філософія психіатрії «має ширшу основу, ніж за часів Ясперса» (Fulford et al., 2003, р. 6), і становить підґрунтя для позитивного зсуву в інтелектуальному кліматі сучасної психіатрії. Вони також стверджують, що феноменологія сьогодні «заново відкрила зв'язки з емпіризмом» (Fulford et al., 2003, р. 25), тому з необхідністю постає питання про існування «феноменології нового виду» (a new kind of phenomenology). Схожу думку у своїй статті висловлює й дослідниця К. Морріс, коли наголошує на потребі застосування осучасненого феноменологічного підходу для кращого дослідження ментальних розладів (Morris, 2003, pp. 173–176).

Подібні тези нерідко постають об'єктом критики, а їхніх авторів подекуди звинувачують у поверхневому розумінні предмета філософії психіатрії. Зокрема Деніс Даміан, погоджуючись із важливістю трьох основних питань сучасної філософії психіатрії, які визначив Т. Торнтон, у статті «Наскільки новою є нова філософія психіатрії?» зауважує, що проблема достовірності психіатричних діагнозів, зв'язок між науковим поясненням і розумінням, а також науковий статус психіатричних фактів раніше вже детально дослідили континентальні феноменологічні психіатри, а останні теми «нової» філософії психіатрії є лише розширенням або повторенням робіт попередніх часів (Damiaan, 2007, р. 2). На думку Д. Даміана, йдеться лише про продовження настанови, яка була характерною для філософсько-психіатричної думки початку ХХ століття, адже сучасна феноменологія насправді мало чим відрізняється від тієї, якою послуговувались філософи минулого (Damiaan, 2007, р. 1). Водночас дослідник стверджує, що раніше філософське мислення було засадовим елементом вивчення психіатрії, а сьогодні рефлексія, концептуальне мислення та критика майже зникли з психіатричної освіти й щоденної клінічної практики. Тож філософія, на його думку, постає вигнанницею, бо у «новій» філософії психіатрії є «екстерналізованою та секвестрованою» (externalized and sequestered) (Damiaan, 2007, р. 2).

Трапляється також, що дослідники обмежуються лише загальними згадками про вплив, що

мали на методологію сучасної філософії психіатрії феноменологічні напрацювання минулого. Наприклад, у «Оксфордському підручнику з філософії та психіатрії» (Fulford et al., 2013) Христов Мунд визначає спадщину К. Ясперса як актуальну й необхідну для орієнтації та інтерпретації психопатологічних явищ (Fulford et al., 2013, р. 83), однак не пропонує детального аналізу її впливу на філософію психіатрії. Дещо глибший огляд у цій роботі пропонує Герріт Глас, наголошуючи на важливості інтерпретації М. Гайдеггером психічних явищ як вираження глибинних фундаментальних способів самовідношення та відношення до світу (Glas, 2013, р. 554).

Загалом стосовно застосування феноменологічного методу в сучасній філософії психіатрії можна виокремити дві основні позиції. Дослідник Аарон Мішара у своїй книжці «Ланки, яких немає у феноменологічній клінічній нейронауці: чому ми досі не там?» (Mishara, 2007) висловлює впевненість у наявності істотної розбіжності між тим, як дивляться на природу й цілі психіатрії та інших дисциплін, які досліджують ментальне здоров'я людини, з одного боку, філософи феноменологічної традиції, а з іншого – представники сучасної філософії психіатрії. Водночас, аналізуючи слабкі місця подібного протиставлення, інші дослідники вказують на можливість і навіть необхідність примирення феноменологічної традиції та сучасної філософії психіатрії (Schwartz, 2011, р. 31), або ж навіть на неабияку важливість долучення основ феноменології до дослідження психічного життя (Gupta & Kay, 2002b, pp. 94–95). Тому, на думку дослідниці Мони Гупта, феноменологія хоч і не повинна замінювати інші сучасні підходи й точки зору до вивчення та лікування психопатології, але цілком спроможна їх якісно доповнити, надаючи додаткову інформацію для дослідження та розуміння психічного життя (Gupta & Kay, 2002b, р. 84). Варто уваги й те, як Джованні Стангелліні у праці «Безтілесні духи та деанімовані тіла» (Stanghellini, 2004) доповнює феноменологічно-психіатричний підхід К. Ясперса ідеями М. Гайдеггера, Людвіга Вітгенштайна та Мориса Мерло-Понті, стверджуючи, що поняття у психіатрії треба використовувати не як ярлики досвіду, а як вираження, що функціонують у міжособистісному контексті. Отже, питання щодо доцільності застосування феноменології у сучасній філософії психіатрії наразі є доволі дискусійним.

Малодослідженою також залишається спадщина безпосередніх послідовників феноменологічних психіатрів і екзистенціальних аналітиків,

яку можна розглядати як умовну «проміжну ланку» між філософсько-психіатричними розвідками початку ХХ ст. й антипсихіатрією. Винятками є праці Міхаеля Думфарта⁸ про творчу спадщину німецького психолога та психіатра, представника феноменологічного підходу Вольфганга Бланкенбурга, а також Петера Шьонкнехта⁹ – про німецького психіатра Юрга Цутта. Така ситуація є виявом певної «прірви», адже складається враження, що від феноменологічної психіатрії до становлення сучасної філософії психіатрії не існувало психіатричних досліджень, які б базувалися на феноменологічному підґрунті, а це, на нашу думку, не так. Феноменологічний метод застосовували для дослідження психічних феноменів упродовж усієї новітньої історії взаємодії філософії та психіатрії. Тому важливо брати до уваги творчість пізніх послідовників феноменологічно-екзистенційної традиції та передумови формування сучасної філософії психіатрії, адже детальний аналіз останніх може висвітлити ті питання, при вирішенні яких упровадження феноменологічного методу є важливим і дуже успішним, а не має «епізодичний» або «випадковий» характер. А за умови актуальності цих питань у сучасних психопатологічних дослідженнях феноменологічний метод залишатиметься доцільним у філософії психіатрії, попри прагнення її представників керуватись підходами суто аналітичної традиції.

Поданий історичний огляд демонструє, що феноменологічний метод мав у психології, психіатрії та психотерапії різні прояви – це і загальнофілософський метод, і процедура опису, що є складовою дослідження в психології, і прийом, який використовують у процесі психотерапевтичної практики. Отже, говорячи про застосування феноменологічного методу у психіатрії та споріднених із нею галузях, варто враховувати, про що саме йдеться тому чи тому філософу, психологу або психіатру, які феноменологічні тексти виявляються при цьому ключовими. Застосування феноменологічного методу передбачає детальний аналіз окремого напрямку досліджень, де цей метод впроваджують. Тож історикам філософії необхідно докласти чималих зусиль, щоб висвітлити проблемні місця у взаємодії філософії та психіатрії та показати особливості феноменологічного методу у психіатрії минулого й сьогодення. Зрештою, може виявитись, що феноменологічний метод, як його розуміли Е. Гуссерль, М. Гайдеггер чи М. Босс, у су-

⁸ Див. напр.: (Dumfarth, 1994).

⁹ Див. напр.: (Schönknecht, 1999).

часних дослідженнях психічних феноменів є настільки модифікованим, що нині справді йдеться про впровадження абсолютно нових феноменологічних підходів. У такому випадку зазначені критичні зауваги у бік сучасної філософії психіатрії слід розглядати як некоректне розуміння мети й предмета дослідження дисципліни. Зрештою постане зовсім нове, але не менш цікаве питання: які є достатні підстави вважати, що новий метод дослідження ментальних феноменів у філософії психіатрії можна називати феноменологічним? Окреслена проблема є сьогодні однією з найменш досліджених у філософії психіатрії, тому потребує детального розгляду для якнайкращого розуміння того, що

являє собою філософія психіатрії як новий спосіб дослідження, метою якого є не лише розуміння патологічних ментальних процесів, а й надання їм певного онтологічного статусу.

На нашу думку, роль феноменологічного методу в сучасній філософії психіатрії може й має підсилюватися. Адже попри поєднання сучасною філософією психіатрії елементів аналітичного підходу, філософії свідомості, етики, соціології, нейронауки та психіатрії, дослідникам усе ж не вдається досягти значного успіху у дослідженні особливостей психічного життя людини без долучення до цього процесу також і здобутків феноменології (Gupta & Kay, 2002a, p. 94; Fuchs, Messas, & Stanghellini, 2019, pp. 63–64).

Список посилань

- Буцикін, С. (2021). Про феноменологічне обґрунтування психоаналізу. *Філософська думка*, 3, 149–165. <https://doi.org/10.15407/fd2021.03.149>
- Власова, О. (2010а). *Феноменологическая психиатрия и экзистенциальный анализ. История, мыслители, проблемы*. Издательский дом «Территория будущего».
- Власова, О. (2010б). Философская теория и клиническая практика: компаративистика в исследовании междисциплинарных направлений. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Философия*, 2, 61–68.
- Мерло-Понти, М. (2001). *Феноменологія сприйняття* (Перекл. з франц. О. Йосипенко, С. Йосипенка). Український Центр духовної культури.
- Кебуладзе, В. (2021). *Феноменологічна психологія і феноменологічна соціологія*. <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/23029>.
- Улановский, А. (2007). Феноменологический метод в психологии, психиатрии и психотерапии. *Методология и история психологии*, 2 (1), 130–150.
- Banner, N., & Thornton, T. (2007). The new philosophy of psychiatry: its (recent) past, present and future: a review of the Oxford University Press Series International Perspectives in Philosophy and Psychiatry. *The Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine*, 2 (1), 9–23.
- Damiaan, D. (2007). How new is the new philosophy of psychiatry? *Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine*, 2 (1), 1–3.
- Dumfarth, M. (1994). *Phänomenologie-Dasein-Dialektik. Zum Kontext der Daseinsanalyse bei Wolfgang Blankenburg*. Med. Diss. Institut für Philosophie; Universität Wien.
- Ellenberger, H. F. (1958). A Clinical Introduction to Psychiatric Phenomenology and Existential Analysis. In R. May, E. Angel, & H. F. Ellenberger (Eds.), *Existence: A new dimension in psychiatry and psychology* (pp. 92–124). Hachette Book Group.
- Fuchs, T., Mesas, G. P., & Stanghellini, G. (2019). More than Just Description: Phenomenology and Psychotherapy. *Psychopathology*, 52 (2), 63–66.
- Fulford, B. (K. W. M.), Morris, K. J., & Sadler, J. Z. (2003). Past improbable, future possible: the renaissance in philosophy and psychiatry. In B. Fulford, K. J. Morris, J. Z. Sadler, & G. Stanghellini (Eds.), *Nature and narrative. An introduction to the new philosophy of psychiatry* (pp. 1–41). Oxford University Press.
- Fulford, B. (K. W. M.), Stanghellini, G., & Broome, M. (2004). What can philosophy do for psychiatry? *World Psychiatry*, 3, 130–135.
- Fulford, B. (K. W. M.), Davies, M., Graham, G., & Thornton, T. (2013). *Oxford Textbook of Philosophy and Psychiatry*. Oxford University Press.
- Fulford, K. W. M. (2018). Values and Values-based Practice. In G. Stanghellini, A. Raballo, M. Broome, A. V. Fernandez, P. Fusar-Poli, & R. Rosfort (Eds.), *The Oxford Handbook of Phenomenological Psychopathology* (pp. 354–366). Oxford University Press.
- Giorgi, A. (1975). An Application of Phenomenological Method in Psychology. In A. Giorgi, C. Fischer, & E. Murray (Eds.), *Duquesne Studies in Phenomenological Psychology* (Vol. 2, pp. 82–103). Duquesne University Press.
- Glas, G. (2013). Anxiety and Phobias: Phenomenologies, Concepts, Explanations. In B. (K. W. M.) Fulford, M. Davies, G. Graham, & T. Thornton (Eds.), *Oxford Textbook of Philosophy and Psychiatry* (pp. 551–573). Oxford University Press.
- Gupta, M., & Kay, R. (2002a). Phenomenological Methods in Psychiatry: A Necessary First Step. *Philosophy, Psychiatry, and Psychology*, 9 (1), 93–96.
- Gupta, M., & Kay, R. (2002b). The Impact of “Phenomenology” on North American Psychiatric Assessment. *Philosophy, Psychiatry, & Psychology*, 9 (1), 73–85.
- Jaspers, K. (1973). *Allgemeine Psychopathologie* (9th). Springer.
- Jaspers, K. (1990). Die phänomenologische Forschungsrichtung in der Psychopathologie. In *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie* (S. 391–408). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-62027-0_6
- Keen, E. (1975). *A primer in phenomenological psychology*. Holt, Rinehart & Winston.
- Luhmann, T. M. (2000). *Of two minds: The growing disorder in American psychiatry*. Knopf.
- May, R. (1958). The Origins and Significance of the Existential Movement in Psychology. In R. May, E. Angel, & H. F. Ellenberger (Eds.), *Existence: A new dimension in psychiatry and psychology* (pp. 92–124). Hachette Book Group.
- Merleau-Ponty, M. (1945). *Phénoménologie de la perception*. La Librairie Gallimard.
- Mishara, A. (2007). Missing links in phenomenological clinical neuroscience: Why we are still not there yet. *Current Opinion in Psychiatry*, 20 (6), 69–556.
- Morris, K. J. (2003). The phenomenology of body dysmorphic disorder: a Sartrean analysis. In *Nature and Narrative: An Introduction to the New Philosophy of Psychiatry* (pp. 171–186). Oxford University Press.
- Perls, F. (1974). *Gestalt-Therapie in Aktion*. Klett-Cotta.
- Rogers, C. (1951). *Client-Centered Therapy: Its Current Practice, Implications and Theory*. Constable.
- Schwartz, M. (2011). Phenomenological Psychiatry Needs a Big Tent. *Philosophy, Psychiatry & Psychology*, 18 (1), 31–32.

- Schönknecht, P. (1999). *Die Bedeutung der Verstehenden Anthropologie von Jürg Zutt (1893–1980): für Theorie und Praxis der Psychiatrie*. Königshausen & Neumann.
- Spiegelberg, H. (1972a). *Phenomenology in Psychology and Psychiatry. A Historical Introduction*. Northwestern University Press.
- Spiegelberg, H. (1972b). *The Phenomenological Movement: A Historical Introduction* (2nd Ed., Vol. Two). Hague Martinus Nijhoff.
- Spinelli, E. (1995). The phenomenological method and client-centered therapy. In H. W. Cohn, & S. Du Plock (Eds.), *Existential challenges to psychotherapeutic theory and practice* (pp. 311–321). The society for existential analysis.
- Stanghellini, G. (2004). *Disembodied spirits and deanimated bodies: The psychopathology of common sense*. Oxford University Press.
- Stanghellini, G., & Aragona, M. (2016). Phenomenological psychopathology: Toward a person-centered hermeneutic approach in the clinical encounter. In G. Stanghellini, & M. Aragona (Eds.), *An experiential approach to psychopathology: what is it like to suffer from mental dis-orders?* (pp. 1–43). Springer.
- Thornton, T. (2007). *Essential philosophy of psychiatry*. Oxford University Press.
- Van Kaam, A. (1966). *Existential Foundations of Psychology*. Duquesne University Press.

References

- Banner, N., & Thornton, T. (2007). The new philosophy of psychiatry: its (recent) past, present and future: a review of the Oxford University Press Series International Perspectives in Philosophy and Psychiatry. *The Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine*, 2 (1), 9–23.
- Butsykin, Y. (2021). Pro fenomenolohichne obgruntuvannya psykhoanalizu [On the Phenomenological Justification of Psychoanalysis]. *Filosofska dumka*, 3, 149–165 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/fd2021.03.149>
- Damiaan, D. (2007). How new is the new philosophy of psychiatry? *Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine*, 2 (1), 1–3.
- Dumfarth, M. (1994). *Phänomenologie-Dasein-Dialektik. Zum Kontext der Daseinsanalyse bei Wolfgang Blankenburg*. Med. Diss. Institut für Philosophie; Universität Wien.
- Ellenberger, H. F. (1958). A Clinical Introduction to Psychiatric Phenomenology and Existential Analysis. In R. May, E. Angel, & H. F. Ellenberger (Eds.), *Existence: A new dimension in psychiatry and psychology* (pp. 92–124). Hachette Book Group.
- Fuchs, T., Mesas, G. P., & Stanghellini, G. (2019). More than Just Description: Phenomenology and Psychotherapy. *Psychopathology*, 52 (2), 63–66.
- Fulford, B., Morris, K. J., & Sadler, J. Z. (2003). Past improbable, future possible: the renaissance in philosophy and psychiatry. In B. Fulford, K. J. Morris, J. Z. Sadler, & G. Stanghellini (Eds.), *Nature and narrative. An introduction to the new philosophy of psychiatry* (pp. 1–41). Oxford University Press.
- Fulford, B. (K. W. M.), Stanghellini, G., & Broome, M. (2004). What can philosophy do for psychiatry? *World Psychiatry*, 3, 130–135.
- Fulford, B. (K. W. M.), Davies M., Graham, G., & Thornton, T. (2013). *Oxford Textbook of Philosophy and Psychiatry*. Oxford University Press.
- Fulford, K. W. M. (2018). Values and Values-based Practice. In G. Stanghellini, A. Raballo, M. Broome, A. V. Fernandez, P. Fusar-Poli, & R. Rosfort (Eds.), *The Oxford Handbook of Phenomenological Psychopathology* (pp. 354–366). Oxford University Press.
- Giorgi, A. (1975). An Application of Phenomenological Method in Psychology. In A. Giorgi, C. Fischer, & E. Murray (Eds.), *Duquesne Studies in Phenomenological Psychology* (Vol. 2, pp. 82–103). Duquesne University Press.
- Glas, G. (2013). Anxiety and Phobias: Phenomenologies, Concepts, Explanations. In B. (K. W. M.) Fulford, M. Davies, G. Graham, & T. Thornton (Eds.), *Oxford Textbook of Philosophy and Psychiatry* (pp. 551–573). Oxford University Press.
- Gupta, M., & Kay, R. (2002a). Phenomenological Methods in Psychiatry: A Necessary First Step. *Philosophy, Psychiatry, and Psychology*, 9 (1), 93–96.
- Gupta, M., & Kay, R. (2002b). The Impact of “Phenomenology” on North American Psychiatric Assessment. *Philosophy, Psychiatry, & Psychology*, 9 (1), 73–85.
- Jaspers, K. (1973). *Allgemeine Psychopathologie* (9th). Springer.
- Jaspers, K. (1990). Die phänomenologische Forschungsrichtung in der Psychopathologie. In *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie* (S. 391–408). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-62027-0_6
- Kebuladze, V. (2021). *Fenomenolohichna psykhoholohiya I fenomenolohichna sotsiolohiya [Phenomenological psychology and phenomenological sociology]*. <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/23029> [in Ukrainian].
- Keen, E. (1975). *A primer in phenomenological psychology*. Holt, Rinehart & Winston.
- Luhmann, T. M. (2000). *Of two minds: The growing disorder in American psychiatry*. Knopf.
- May, R. (1958). The Origins and Significance of the Existential Movement in Psychology. In R. May, E. Angel, & H. F. Ellenberger (Eds.), *Existence: A new dimension in psychiatry and psychology* (pp. 92–124). Hachette Book Group.
- Merleau-Ponty, M. (1945). *Phénoménologie de la perception*. La Librairie Gallimard.
- Merlo-Ponti, M. (2001). *Fenomenolohiia spryinyattia [Phenomenology of Perception]* (Trans. O. Yosypenko & S. Yosypenko). Ukrayinskyi Tsentri dukhovnoi kultury [in Ukrainian].
- Mishara, A. (2007). Missing links in phenomenological clinical neuroscience: Why we are still not there yet. *Current Opinion in Psychiatry*, 20 (6), 69–556.
- Morris, K. J. (2003). The phenomenology of body dysmorphic disorder: a Sartrean analysis. In *Nature and Narrative: An Introduction to the New Philosophy of Psychiatry* (pp. 171–186). Oxford University Press.
- Perls, F. (1974). *Gestalt-Therapie in Aktion*. Klett-Cotta.
- Rogers, C. (1951). *Client-Centered Therapy: Its Current Practice, Implications and Theory*. Constable.
- Schwartz, M. (2011). Phenomenological Psychiatry Needs a Big Tent. *Philosophy, Psychiatry & Psychology*, 18 (1), 31–32.
- Schönknecht, P. (1999). *Die Bedeutung der Verstehenden Anthropologie von Jürg Zutt (1893–1980): für Theorie und Praxis der Psychiatrie*. Königshausen & Neumann.
- Spiegelberg, H. (1972a). *Phenomenology in Psychology and Psychiatry. A Historical Introduction*. Northwestern University Press.
- Spiegelberg, H. (1972b). *The Phenomenological Movement: A Historical Introduction* (2nd Ed., Vol. Two). Hague Martinus Nijhoff.
- Spinelli, E. (1995). The phenomenological method and client-centered therapy. In H. W. Cohn, & S. Du Plock (Eds.), *Existential challenges to psychotherapeutic theory and practice* (pp. 311–321). The society for existential analysis.
- Stanghellini, G. (2004). *Disembodied spirits and deanimated bodies: The psychopathology of common sense*. Oxford University Press.
- Stanghellini, G., & Aragona, M. (2016). Phenomenological psychopathology: Toward a person-centered hermeneutic approach in the clinical encounter. In G. Stanghellini, & M. Aragona (Eds.), *An experiential approach to psychopathology: what is it like to suffer from mental dis-orders?* (pp. 1–43). Springer.
- Thornton, T. (2007). *Essential philosophy of psychiatry*. Oxford University Press.

- Ulanovskiy, A. (2007). Fenomenologicheskii metod v psikhologii, psikiatrii i psikhoterapii [Phenomenological method in psychology, psychiatry and psychotherapy]. *Metodologiya i istoriya psikhologii*, 2 (1), 130–150 [in Russian].
- Van Kaam, A. (1966). *Existential Foundations of Psychology*. Duquesne University Press.
- Vlasova, O. (2010a). *Fenomenologicheskaya psikiatriya i ekzistentsial'nyy analiz. Istoriya, mysliteli, problem* [Phenomenological Psychiatry and Existential Analysis]. Izdatel'skiy dom "Territoriya budushchego" [in Russian].
- Vlasova, O. (2010b). Filosofskaya teoriya i klinicheskaya praktika: komparativistika v issledovanii mezhdistsiplinarnykh napravleniy [Philosophical Theory and Clinical Practice: Comparative Studies in the Study of Interdisciplinary Areas]. *Vestnik Rossiyskogo universiteta druzhby narodov. Seriya: Filosofiya*, 2, 61–68 [in Russian].

Diana Dariienko

PHENOMENOLOGICAL METHOD AND PHILOSOPHY OF PSYCHIATRY: HISTORY AND PROSPECTS OF INTERACTION

The article considers the possibilities of applying the phenomenological method in the philosophy of psychiatry. For this purpose, a brief analysis of the main stages of the development of the interaction of philosophy and psychiatry in modern times (20–21 centuries) was carried out: initial, syncretic, practical stages, and the formation of an interdisciplinary project, which is presented as the philosophy of psychiatry. An attempt to determine how exactly should the “phenomenological method” be understood when it comes to its application to the study of mental states in psychiatry and related disciplines (psychology and psychotherapy) is also made. It is shown that the phenomenological method tries to describe the human experience with the help of a more complete scheme of categories and concepts than is typical for the natural-scientific understanding of psychiatry. This method is also focused on human existence and helps a psychiatrist to “get used to” the structure and ways of being-in-the-world of a person. Therefore, the phenomenological method is practiced in psychology, psychotherapy, and psychiatry as a type of qualitative research. The historical review demonstrates that the phenomenological method has various manifestations in psychology, psychiatry, and psychotherapy (as a general philosophical method, a procedure for describing research in psychology, and a technique used in psychotherapeutic practice). Based on this, it is concluded that it is necessary to make a detailed analysis of the subject field of the direction of research where phenomenological method is implemented in order to explain the peculiarities of application of the phenomenological method. Although the problem of the expediency of using phenomenology as a research strategy in the philosophy of psychiatry is currently debatable, the author of the article believes that the use of the phenomenological method in philosophy of psychiatry can and should be implemented.

Keywords: philosophy of psychiatry, phenomenological method, phenomenological psychiatry, existential analysis.

Матеріал надійшов 05.08.2022

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)